

РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
МИНИСТЕРСКИ СЪВЕТ

Препис

РЕШЕНИЕ № 801

от 22 декември 2017 година

**ЗА ПРИЕМАНЕ НА НАЦИОНАЛНА ПРОГРАМА ЗА БЕЗОПАСНОСТ И ЗДРАВЕ
ПРИ РАБОТА 2018-2020 ГОДИНА**

МИНИСТЕРСКИЯТ СЪВЕТ

РЕШИ:

Приема Национална програма за безопасност и здраве при работа 2018-2020 година съгласно приложението.

МИНИСТЪР-ПРЕДСЕДАТЕЛ: /п/ Бойко Борисов

**ГЛАВЕН СЕКРЕТАР НА
МИНИСТЕРСКИЯ СЪВЕТ: /п/ Веселин Даков**

НАЦИОНАЛНА ПРОГРАМА
ЗА БЕЗОПАСНОСТ И ЗДРАВЕ ПРИ РАБОТА
(НП БЗР)
2018 - 2020 година

Приета с Решение № 801 на Министерския съвет от 22.12.2017 г.

София, 2018 г.

СЪДЪРЖАНИЕ

Въведение	3
I. Състояние и тенденции в развитието на условията на труд	4
1. Макроикономическо развитие	4
2. Демографски тенденции	5
3. Образователна и професионално-квалификационна структура на работната сила	7
4. Условия на труд	8
4.1. Резултати от контролната дейност	8
4.2. Трудов травматизъм	13
4.2.1. Трудови злополуки	13
4.2.2. Професионални болести	14
II. Институционален капацитет на системата по БЗР	15
III. Основни предизвикателства в дейността по БЗР	16
IV. Цели и приоритети на НПБЗР 2018-2020 г.	20
Таблица – Дейности и мерки по приоритетните области на НПБЗР 2018-2020 г.	23

ВЪВЕДЕНИЕ

Националната програма за безопасност и здраве при работа 2018-2020 г. (НПБЗР 2018-2020 г.) е стратегически документ, чрез който Правителството на Република България определя приоритетите за осигуряване на безопасни и здравословни условия на труд. Целта е да се очертаят ангажиментите и да се насочат усилията на държавните органи, организациите на работодателите и на работниците и служителите, както и други неправителствени организации за осигуряването на сигурни и безопасни условия на труд, като се отчитат промените на работното място и възникването на нови професионални рискове.

Националната програма доразвива приоритетите от Стратегията за безопасност и здраве при работа 2008-2012 г. и следва насоките за развитие на политиката на Европейския съюз, очертани от Европейската комисия (ЕК) в Стратегическата рамка на ЕС за здравословни и безопасни условия на труд за периода 2014-2020 г. и Съобщението на ЕК „По-безопасен и по-здравословен труд за всички - модернизиране на законодателството и политиките в областта на безопасността и здравето при работа“ (COM(2017)12), където темата за безопасността и здравето при работа е поставена в основата на качеството и производителността на труда. Това означава, че отчитайки основния принос на безопасните и здравословните условия на труд за постигане на добро качество и производителност на труда, ще стимулираме икономически растеж и заетост. Резултатите от изпълнението на годишните Национални програми по безопасност и здраве при работа през периода 2008-2014 г. доказват значението на подхода за стратегическо планиране при провеждане на национално-отговорна политика, насочена към осигуряване на благосъстояние при работа, като част от мерките за подобряване на функционирането на пазара на труда.

НПБЗР 2018-2020 г. е в съответствие с основната нормативна рамка в областта на трудовите отношения и определя цели, приоритети и действия, които са в съответствие с основните цели на Националната програма за развитие: България 2020 за повишаване на производителността и конкурентоспособността на икономиката за постигане на балансиран растеж, устойчива конвергенция и повишаване на благосъстоянието в дългосрочен план и Приоритетите за управление на правителството на Р България (2017-2021).

НПБЗР 2018-2020 г. е документ, който консолидира усилията на правителството и тези на социалните партньори, като допринася за тяхната еднопосочност при изпълнение на ангажиментите на Република България, произтичащи от членството в Европейския съюз за гарантиране на трудовите права на работниците и служителите от една страна и насърчаване на лоялната конкуренция - от друга.

I. СЪСТОЯНИЕ И ТЕНДЕНЦИИ В РАЗВИТИЕТО НА УСЛОВИЯТА НА ТРУД

1. Макроикономическо развитие¹

През 2016 г. брутният вътрешен продукт на България нараства с 3.4% в реално изражение. Растежът е балансиран, с принос както от вътрешното търсене (1,6 пр.п.), така и от нетния износ (1,8 пр.п.). За 2017 г. се очаква растежът на българската икономика да достигне 3%, движен от вътрешното търсене, най-вече от частното потребление.

Пазарът на труда през 2016 г. се характеризира с благоприятно развитие, а индикаторът, отчитащ доверието на потребителите продължава да се покачва. Очаква се тази тенденция да се запази и през 2017 г., което ще се отрази в ръст от 2,3% на частното потребление.

В края на 2016 г. броят на заетите е в растеж, като средният за годината отчетен темп на увеличение е 0,5%. Равнището на безработица е по-ниско от очакваното, а поголемият спад в предлагането на труд обуславя по-ниското ниво на участие на населението в работната сила. В средносрочен план не се очакват съществени различия при динамиката на заетостта, а нивата на безработица и икономическата активност на населението ще са по-ниски.

Развитието при краткосрочните индикатори в началото на 2017 г. по отношение на очакванията на предприемачите за наемането на труд през годината са положителни при всички наблюдавани дейности, а регистрираната до февруари безработица продължава да намалява на годишна база. В условията на запазване на относително високия растеж на БВП и по-нататъшното възстановяване на вътрешното търсене, средният брой на заетите (по данни от ЕСС 2010) се очаква да се повиши с нови 0,5%. Увеличението ще се реализира по линия на очакваната положителна динамика при услугите, но също така ще бъде подпомогнато и от разкриването на работни места в промишлеността, подкрепено от увеличението на износа. Нивото на безработица ще продължи да намалява до средногодишна стойност от 6,9% (НРС), като по-бавното намаление спрямо предходната година ще бъде обусловено от по-ограничения спад на работната сила, в резултат от мерките за повишаване на възрастта и стажа за пенсиониране, и по-дългото оставане на пазара на труда. Пенсионната реформа се очаква да засилва своето влияние върху икономическата активност на населението постепенно през следващите години, поради плавното повишение на месеците възраст и стаж, необходими за пенсиониране. Структурните реформи на пазара на труда също ще подкрепят очакваното повишаване на участието на населението в работна сила.

В периода 2018-2020 г. коефициентът на безработица се очаква да се понижи до 6,2% през 2020 г., а средносрочният темп на нарастване на заетостта ще възлиза на около 0,5% на година. Ускорението в растежа на доходите се очаква да се реализира основно по линия на услугите, както в резултат на повишената икономическа активност, така и поради базов ефект от отбелязаното намаление на компенсацията на един нает в услугите през 2016 г. По-нататъшното увеличение на производителността, търсенето на труд и инфлацията ще обусловят възходящото развитие на доходите през целия прогнозен период, като номиналните им темпове на изменение възлизат на около 5-5,5%.

В периода 2017-2020 г. реалният растеж на производителността на труда се очаква да достигне 2,6% средногодишно и заедно с очакваната динамика на доходите ще се отрази в умерено нарастване на номиналните разходи за труд на единица продукция, със среден темп от около 2,3% на година. Относително по-високият растеж на компенсацията на един нает спрямо този на производителността на труда ще се отрази в плавно повишение на дела на компенсациите на наетите в БДС до 49,2% в края на прогнозния период.

¹ Източник: Министерство на финансите, [Конвергентна програма на Република България 2016-2019 г.](#), „Европа 2020: Националната програма за реформи - актуализация за 2016 г.“, Пролетна макроикономическа прогноза 2017 г.,

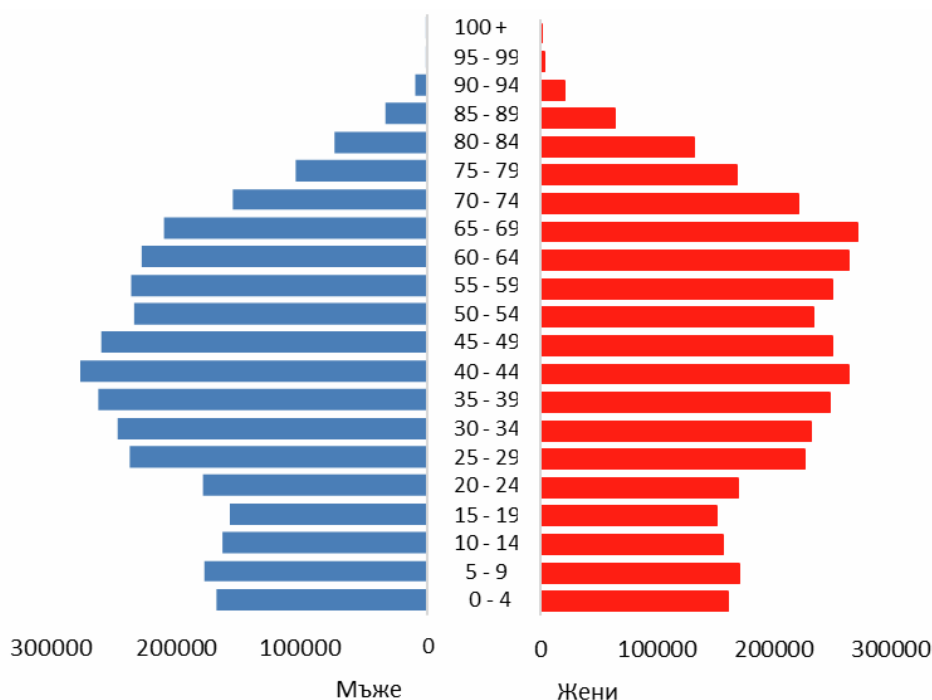
Предвид текущата динамика и очакванията за международните цени на суровините, средногодишната инфлация се очаква да бъде положителна от 1,2%, като повишението на общото равнище на потребителските цени в края на периода се очаква да достигне 1,3%. Очакваното нарастване на международните цени, подсилено от поевтиняването на еврото спрямо щ. долар, ще се отрази в по-високи вътрешни цени на енергийните стоки и храните. Те ще имат водещ положителен принос за инфлацията в края на годината. Цените в сферата на услугите се очаква слабо да нараснат, подкрепени от засилване на вътрешното търсене, докато нехранителните стоки (без енергийните) ще продължат да отчитат поевтиняване, макар и с по-бавен темп.

2. Демографски тенденции²

Към 31 декември 2016 г. **населението на България е 7 101 859 души**, което представлява 1,4% от населението на Европейския съюз. В сравнение с 2015 г. населението на страната намалява с 51 925 души, или с 0,7%. Мъжете са 3 449 978 (48,6%), а жените – 3 651 881 (51,4%), или на 1000 мъже се падат 1059 жени. Броят на мъжете преобладава във възрастите до 53 години. С нарастването на възрастта се увеличават броят и относителният дял на жените от общото население на страната.

Продължава процесът на застаряване на населението. В края на 2016 г. лицата на 65 и повече навършени години са 1 472 116, или 20,7% от населението на страната. В сравнение с 2015 г. делът на населението в тази възрастова група нараства с 0,3 процентни пункта, а спрямо 2001 г. - с 3,8 процентни пункта.

Фиг. 1. Възрастова структура на населението към 31.12.2016 година

Общо за ЕС-28 относителният дял на населението на 65 и повече навършени години е 19,2%. Най-висок е този дял в Италия (22,0%), следвана от Гърция (21,3%) и Германия (21,1%). Общо в шест страни, включително и България, делът на възрастното население е над 20,0%.

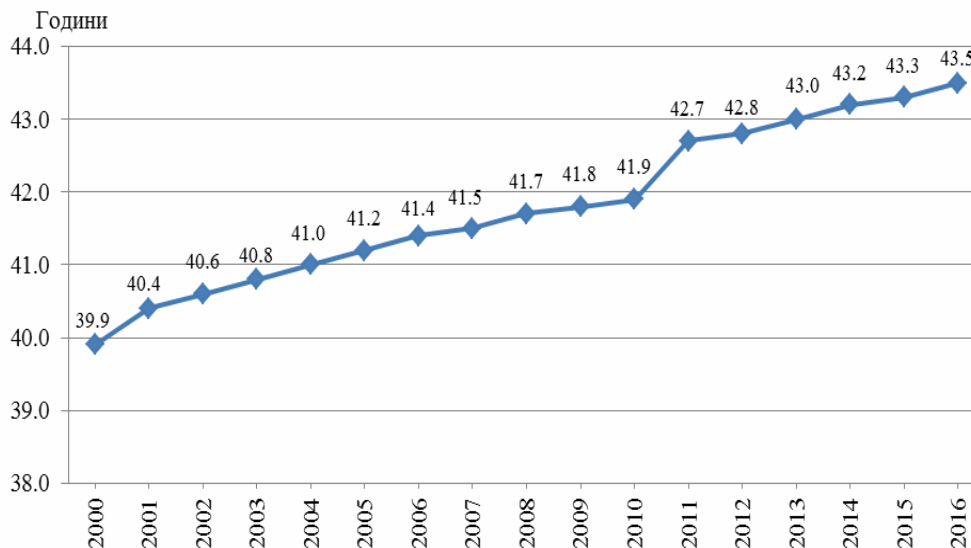
Към 31.12.2016 г. **децата до 15 години в страната са 1 001 019, или 14,1% от общия брой на населението**, като спрямо 2015 г. този дял се увеличава с 0,1 процентни пункта. За сравнение - делът на най-младото население в **ЕС-28** в началото на 2016 г. е 15,6%, като най-нисък е в Германия (13,2%) и Италия (13,7%), а най-висок е в Ирландия (21,9%) и Франция (18,5%).

Към края на 2016 г. **Общият коефициент на възрастова зависимост в България е 53,4%**³, или на всяко лице в зависимите възрасти (под 15 и над 65 години) се падат по-малко

² Източник: Население и демографски процеси през 2016 година - НСИ,
http://www.nsi.bg/sites/default/files/files/pressreleases/Population2016_722R06L.pdf

от две лица в активна възраст. За сравнение, през 2005 и 2015 г. този коефициент е бил съответно 44,5 и 52,4%. Застаряването на населението води до повишаване на неговата **средна възраст**, която от 40,4 години през 2001 г. нараства на 41,2 години през 2005 г. и достига **43,5 години в края на 2016 година**. Процесът на застаряване на населението се проявява както в селата, така и в градовете, като в градовете средната възраст на населението е 42,5 години, а в селата – 46,2 години.

Фиг. 2. Средна възраст на населението

Населението в **трудоспособна възраст към 31.12.2016 г. е 4 304 хил. души, или 60,6%** от населението на страната, като мъжете са 2 262 хил., а жените - 2 042 хиляди. През 2016 г. броят на трудоспособното население намалява с почти 45 хил. души, или с 1,0%, спрямо предходната година. Към края на 2016 г. **над трудоспособна възраст са 1 735 хил. души, или 24,4%**, а под трудоспособна възраст - 1 063 хил. души, или 15,0% от населението на страната.

Възпроизводството на трудоспособното население се характеризира чрез **коефициента на демографско заместване**, който показва съотношението между броя на влизашите в трудоспособна възраст (15-19 години) и броя на излизашите от трудоспособна възраст (60-64 години). Към 31.12.2016 г. това съотношение е **63**. За сравнение, през 2001 г. 100 лица, излизачи от трудоспособна възраст, са били замествани от 124 млади хора.

След 1990 г. демографското развитие на страната се характеризира с отрицателен естествен прираст на населението. **През 2016 г. в резултат на отрицателния естествен прираст населението на страната е намаляло с 42 596 души**. Намалението на населението, измерено чрез **коефициента на естествения прираст, е минус 6,0%**.

По данни на НСИ⁴ през четвъртото тримесечие на 2016 г. **общият брой на заетите лица на 15 и повече навършени години е 3 005,9 хил.**, от които 1 612,6 хил. са мъже и 1 393,4 хил. са жени. Относителният дял на заетите лица от населението на възраст 15 и повече навършени години е 49,2%, като в сравнение със същото тримесечие на 2015 г. намалява с 0,5 процентни пункта. При мъжете този дял е 54,9%, а при жените – 43,9%.

През четвъртото тримесечие на 2016 г. **безработните лица са 214,9 хил.**, а **коефициентът на безработица – 6,7%**. В сравнение с четвъртото тримесечие на 2015 г. броят на безработните лица намалява с 46,1 хил., а коефициентът на безработица - с 1,2 процентни пункта. От общия брой на безработните лица през четвъртото тримесечие на 2016 г. 118,3 хил. (55,1%) са мъже и 96,6 хил. (44,9%) - жени. Коефициентът на безработица е 6,8% за мъжете и 6,5% за жените.

По предварителни данни през четвъртото тримесечие на 2016 г. **общите разходи на работодателите** за един отработен час от наетите от тях лица нарастват с 8,0% спрямо четвъртото тримесечие на 2015 година. Увеличението в индустрията е с 8,1%, в услугите - с 9,4%, и в строителството - с 2,2%.

³ Коефициентът на възрастова зависимост показва броя на лицата от населението в „зависимите“ възрасти (населението под 15 и на 65 и повече навършени години) на 100 лица от населението в „независимите“ възрасти (от 15 до 64 години). Изчислява се в проценти.

⁴ Ключови показатели за България <http://www.nsi.bg/sites/default/files/files/pages/KeyInd/KeyInd2017-04.pdf>

Според бизнес анкетите на НСИ през март 2017 г. 23,5% от промишлените предприятия посочват **недостига на работната сила** като фактор, затрудняващ дейността им.

Връзката между демографските тенденции и характера на работната сила, както и предизвикателствата, които застаряването на населението поставят пред политиките на пазара на труда, вкл. и в областта на БЗР са припознати и от Стратегическата рамка по БЗР на ЕС. Макар и с темп по-нисък от илюстрирания от данните за България, населението на ЕС застарява, работещото население също застарява, като делът на заетите възрастни работници нараства в сравнение с дела на младите работници. Според очакванията между 2010 и 2030 г. броят на хората на възраст между 55 и 64 години в 28-те държави членки на ЕС, ще нарасне с около 16%. Политиките, свързани със застаряването на населението и на работната сила като част от него, са насочени към осигуряване на възможности за възрастните работници да останат по-дълго активни и производителни.

С оглед на актуалната тенденция в политиката за намаляването на ранното пенсиониране и удължаването на участието в работната сила, е особено важно да бъдат идентифицирани факторите, които обуславят решенията за пенсиониране. Резултатите от изследвания, посветени на пригодността за заетост сред възрастните работници показват, че ниското ниво на участие на възрастните хора на пазара на труда е резултат от съчетаното въздействие на условията на заплащане, липсата на гъвкавост по отношение на организацията на работните места, недостатъчните умения и компетентности и лошия здравен статус, а не толкова на желанието за ранно пенсиониране. Очевидно е, че удължаването на трудовия живот зависи в голяма степен от адаптирането на работните места и организацията на труда.

3. Образователна и професионално-квалификационна структура на работната сила

Развитието на пазара на труда в голяма степен се обуславя от равнището на **образование и квалификация на работната сила**.

Данните на НСИ⁵ показват известно подобряване на образователната структура на работната сила - заетостта сред лицата с основно и по-ниско образование намалява повече в сравнение със заетостта на лицата с по-висока степен на образование.

За периода 2012-2014 г. броят на заетите на възраст 15-64 г. с начално и по-ниско образование се увеличава с 26 %, на заетите с основно образование се увеличава с 0,1%, на заетите със средно образование намалява с 4,1% и на тези с висше образование се увеличава с 11,5%.

През 2014 г. коефициентът на заетост на лицата с висше образование (25-64 г.) е 69,8%, на лицата със средно образование е 54,8%, на тези с основно образование е 20,8% и на тези с начално и по-ниско образование е 11,4%.

През 2016 г. тези коефициенти са както следва: с висше образование (25-64 г.) - 71,3%; на лицата със средно образование - 55,6%; в т.ч. с придобита професионална квалификация – 61,8; на тези с основно образование - 20,6% и на тези с начално и по-ниско образование - 12,1%. Наблюдава се правопрпорционална зависимост между образование и заетост, вследствие на което коефициентът на заетост на лицата с висше образование е значително по-висок от този на лицата с основно и по-ниско образование.

През 2016 г. преобладаваща част в работната сила (общо 2 954,3 хил.) са хората със средно образование (в т. ч. средно-специално, професионално, гимназиално) – 68,6% (1 695,7 хил.). От общия брой на работната сила с висше образование (в т. ч. „специалист“, „бакалавър“, „магистър“, „доктор“) са 32,4 % (956,3 хил.); с основно и по-ниско образование - 10 % (451 хил.)⁶. През последните години се наблюдава известно подобряване на образователната структура на работната сила, като се повишава делът на висшистите, но намалява делът на всички останали образователни равнища.

Към настоящия момент равнището на професионалната квалификация на работната сила не отговаря на пазарните изисквания. Налице е дефицит в обучението за съвременни базисни и ключови умения. Наблюдава се недостиг на подходяща

⁵ [Заети лица и коефициенти на заетост на населението на 15 и повече навършени години през 2016 година](#)

⁶ По данни на НСИ, [Наблюдение на работната сила. Данните са за възрастовия интервал 15-64 г.](#)

квалификация за нови професии, преди всичко в областта на високите и новите технологии в производството и услугите, съвременните технологии в селското стопанство, мениджмънта и маркетинга. Все още професионалното образование и обучение не е съобразено с новите нужди на пазара на труда. Съществува несъответствие между изучаваните професии и професионално-квалификационната структура на завършващите и реалните изисквания на пазара на труда. В списъка с професиите за професионално образование все още не е включена професията (длъжността) „специалист по безопасност и здраве при работа”.

В същото време проблемът е и в **слабото търсене на квалифицирана работна сила** поради ограничените възможности на малкия и средния бизнес да предложат условия за развитие и израстване в кариерата, нестабилните му позиции, ниската инвестиционна активност, постоянните лоши очаквания, които не позволяват очертаване на реални потребности от кадри. Според годишните обзори на пазара на труда на Агенцията по заетостта през последните 4-5 години в малките градове се търсят предимно квалифицирани специалисти със следните професии: лекари, фармацевти, стоматолози, счетоводители и застрахователи.

Практическото обучение на учениците в образователната система на този етап се провежда главно в училищните работилници и лаборатории в професионалните училища и професионалните гимназии, или в специално оборудвани работни места в предприятията. Остарялото оборудване за практическо обучение в училищата и липсата на ресурси за инвестиции в оборудването за практическо обучение ограничава и затруднява въвеждането на обучение по нови професии и възможността на образователната система да реагира гъвкаво на промените и търсенето на пазара на труда.

В рамките на професионалното обучение и образование, познанията по БЗР за съответната професия са неделима част от професионалната компетентност. Постигнатите резултати за включване на обучение по БЗР в програмите на средно-професионалното обучение чрез мерки по предходните програми следва да се разширят и задълбочат, а чрез реализирането на продължаващо обучение и инструктажи на работното място – да се интегрира дейността по здраве и безопасност при работа в ежедневната трудова практика на всеки работещ и в общата политика и култура на съответната организация. В тази връзка в програмата са предвидени мерки за подкрепа на работодателите за изпълнение на законовото им задължение за осигуряване на обучение/информирание на работещите и длъжностните лица в предприятието по БЗР. Чрез програмата се търси и подкрепа за обучението по БЗР на национално представителните организации на работодателите и на работниците и служителите, както и за обучение и информирание на специалисти в областта на здравословните и безопасни условия на труд.

4. Условия на труд⁷

4.1. Резултати от контролната дейност

Контролната дейност е основен инструмент на държавата да осигури постигането на съответствие между законодателните изисквания и реалните условия на труд в предприятията. В тази връзка НПБЗР отдава специално внимание на ролята на контролната дейност в областта на здравословните и безопасни условия на труд и предвижда мерки за повишаване на нейната ефективност и ефикасност.

През 2016 г.⁸ от контролните органи на Изпълнителна агенция „Главна инспекция по труда“ са извършени общо 48 053 проверки. Проверените предприятия са 39 395, от които 3 623 за първи път.

Извършени са 1 721 броя съвместни проверки с представители на други държавни контролни органи.

⁷ Източник: Проект BG051PO001, „Превенция за безопасност и здраве при работа“, „Изследване за Общ профил по БЗР на национално ниво, 2012 г.“, <http://projects.gli.government.bg/index.php?mod=content&show=10>

⁸ Доклад за дейността на ИА „ГИТ“ през 2016 г. http://www.gli.government.bg/upload/docs/2017-05/Doklad_2016_IA_GIT.pdf

Продължава установената в ИА „ГИТ“ практика по време на проверките да се канят за участие представители на синдикални организации и представители на работещите в комитетите/групите по условия на труд (КУТ/ГУТ). Отчетните данни показват, че в 333 проверки са участвали представители на синдикати, а в 1 809 проверки – представители на КУТ/ГУТ.

С цел повишаване на ефекта от контролната дейност, през 2016 г. са извършени 12 929 проверки за изпълнение на дадени задължителни предписания (последващ контрол), при 12 854 проверки през 2015 г.

За разследване на обстоятелствата за възникнали трудови злоупотреби и инциденти са извършени 586 проверки.

В проверените 39 395 предприятия са заети 1 567 267 лица, от които 684 696 жени. Установено е, че в тези предприятия са наети 27 253 лица с трайно намалена работоспособност, 24 184 трудоустроени лица, 62 332 пенсионери, 3 752 чужденци и 16 714 държавни служители.

Разпределението на броя на проверените предприятия според тяхната големина е както следва:

- микропредприятия – 24 963;
- малки предприятия – 9 840;
- средни предприятия – 3 476;
- големи предприятия – 1 116.

В сравнение с данните за проверените предприятия през 2015 г. се наблюдава запазване на броя на обхванатите от инспекционната дейност микропредприятия⁹.

През 2015 г. са проверени 766 предприятия собственост на чужди граждани или с чуждестранно участие, от тях 105 – собственост на гръцки граждани, 63 – собственост на турски граждани, 68 – на италиански и 260 предприятия с други собственици.

В резултат на извършените проверки през 2016 г. са **констатирани общо 212 357 нарушения** по спазване изискванията и нормите на трудовото законодателство, Закона за насърчаване на заетостта и Закона за държавния служител.

Разпределението на нарушенията по основни групи е както следва:

- нарушения на нормативните изисквания за здравословни и безопасни условия на труд – 99 709 бр.;
- нарушения на трудовоправните норми – 111 878 бр.;
- нарушения на разпоредбите на ЗНЗ - 624 бр.;
- нарушения на разпоредбите на ЗДСл - 146 бр.

За отстраняване на констатираните нарушения контролните органи на ИА ГИТ са приложили 205 516 принудителни административни мерки (ПАМ).

Констатираните нарушения на изискванията за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд се разпределят, както следва:

- нарушения на нормите, свързани с организацията и управлението на дейността за осигуряване на здраве и безопасност при работа – 61 714 бр. или 61,9% от всички нарушения в областта на здравословните и безопасни условия на труд;
- нарушения на нормите по безопасност на работното оборудване и технологичните процеси – 25 394 бр. или 25,5% от всички нарушения в областта на здравословните и безопасни условия на труд;
- нарушения на нормите по хигиена на труда – 12 601 бр. или 12,6%.

Най-голяма е групата на нарушенията на нормите, регламентиращи организацията и управлението на дейността за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд. Една от основните причини за този резултат е възлагането на тези дейности на длъжностни лица без необходимата компетентност и познания в областта на нормативните актове, регламентиращи осигуряването на ЗБУТ. Към тази група са нарушенията, свързани с инструктажа и обучението на персонала и длъжностните лица – 17 536 бр., с липсата на вътрешни актове по ЗБУТ – 8781 бр., с оценката на риска – 11 707 бр., и други. Тези нарушения най-често се допускат в малките и средни предприятия.

⁹ до 9 наети лица включително

На следващо място са нарушенията в областта на безопасността на работното оборудване и технологичните процеси – 25 394 или 25,5% от нарушенията в областта на ЗБУТ. От тях с най-висок относителен дял са констатираните нарушения на нормите по електробезопасност – 34% от всички нарушения на нормите, регламентиращи безопасността на работното оборудване и технологии. Това показва, че опасностите от поразяване от електрически ток в много предприятия сериозно се подценяват. Широкото използване на електрически ток (дори и на временни обекти и обекти на открито) е предпоставка за излагането на риск на най-голям брой работещи и лица, намиращи се по друг повод на работната площадка. Въпреки строгите норми по устройство и експлоатация на електрообзавеждането, при проверките, все още се срещат самоделни или неизправни електрически табла, захранващи кабели и електрически консуматори.

Нарушенията, които се отнасят до липсата на предпазни и блокиращи устройства, са 2079 и представляват 8% от нарушенията в областта на обезопасяването на работното оборудване и технологичните процеси.

Нарушенията по обезопасяване на работното оборудване и технологичните процеси са най-честите причини за възникване на злополуки. Относителният дял на тези нарушения, отнесен към общия брой нарушения показва, че те не са с голям обем, но са с голяма тежест - всяко едно от тези нарушения може да доведе до възникване на инцидент.

В областта на хигиената на труда са констатирани 12 601 нарушения и представляват 12,6% от нарушенията в областта на ЗБУТ. В сравнение с 2015 г. констатираните нарушения в областта на хигиената на труда са намалели.

Най-често тези нарушения се отнасят до:

- непроведени медицински прегледи – 3615 бр.;
- неосигурено санитарно-битово обслужване – 3261 бр.;
- липса на данни за измерване на факторите на работната среда – 2006 бр.;
- не е въведен физиологичен режим на труд и почивка - 535 бр.;
- неосигурени лични предпазни средства – 397 бр.

Неспазването на изискванията по хигиена на труда са в пряка връзка с нежеланието или невъзможността на работодателите да инвестират средства за осигуряване на климатични инсталации, пречиствателни инсталации, работно оборудване, изграждане или основен ремонт на санитарно-битови помещения. Подобни проблеми имат най-вече предприятия, експлоатиращи оборудване и технологии, въведени в експлоатация преди влизането в сила на съвременните изисквания за безопасност.

Важен елемент и отправна точка в организацията и управлението на дейността по осигуряване на ЗБУТ за работещите е оценката на производствения риск и реализирането на мерки за неговото отстраняване или свеждането му в допустими нива. Отчитайки важността на тази дейност, по време на проверките, контролните органи на ИА ГИТ отделят особено внимание на качеството на изготвените оценки на производствения риск в предприятията, предприетите мерки за неговото отстраняване и тяхното изпълнение.

Данните от инспекционната дейност през 2016 г. показват, че в 94% от всички проверени предприятия е извършена оценка на риска.

Предприятията с утвърдена програма и предприети мерки за отстраняване на установените професионални рискове по работни места, идентифицирани по време на контрола, представляват 98% от предприятията, в които е извършена оценка на риска.

Сравнителният анализ на резултатите от 2016 г. спрямо 2015 г. показва, че относителният дял на предприятията, които са предприели мерки за отстраняване на професионалния риск и привеждане на условията на труд в съответствие с изискванията на закона се запазва.

Резултатите от инспекционната дейност по спазване на законовото изискване към работодателите да осигурят на своите работещи обслужване от служба по трудова медицина показват, че през 2016 г. в 93% от проверените предприятия има осигурено такова обслужване.

Комитети или групи по условия на труд са изградени в 10 566 предприятия. Като се вземе предвид, че около 63% от проверените предприятия са с персонал до 9 заети лица, а

Законът за здравословни и безопасни условия на труд освобождава от това задължение работодателите с до 5 наети лица, то процентът на предприятията, които трябва да имат КУТ/ГУТ, но не са учредили такива, е много малък.

Интензивната контролна дейност, осъществена от Главна инспекция по труда през последните години, даде резултати за подобряване условията на труд в предприятията.

Проверките през 2016 г. показват, че предприятията с установени данни за условията на труд са 20 173 бр.

Работещите при условия на труд, неотговарящи на хигиенните норми и изисквания, през 2016 г. намаляват до 7,5% от заетите по трудови правоотношения в проверените предприятия с установени данни за факторите на работната среда. За сравнение през 2015 г. те са били 12,3%, а през 2014 г. – 9,6%. Най-сериозен дял на работещи при неспазени хигиенни норми и изисквания е констатиран в предприятия от икономически дейности „Добив на въглища”, „Производство на основни метали”, „Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива”, „Спомагателни дейности в добива”, „Добив на метални руди”, „Производство на метални изделия, без машини и оборудване”, и други.

Най-голям е относителният дял на работещите при неспазени хигиенни норми и изисквания за микроклимата – 51%. На следващо място е относителният дял на работещите при наднормените нива на: шум (32%), физическото натоварване (20%), прах (12%) и химични агенти (9%). Причините за това са няколко. На първо място все още значителна част от производственото оборудване в предприятията е старо, вследствие на което се влошават параметрите на работната среда по отношение на шум, вибрации и запрашеност. Подмяната му с ново изисква в повечето случаи големи инвестиции. На следващо място (най-вече в малките и средните предприятия) стои проблемът с използването на наето оборудване и/или помещения. Предвид срочността на наемните отношения, тези работодатели са силно демотивирани да инвестират в подобряване на условията на труд в наетите помещения и/или работно оборудване.

С оглед създаване на сигурни работни места е необходимо чрез мерки в НПБЗР да продължи подкрепата за работодатели, които правят инвестиции за подобряване на условията на труд, внедряване на ново и реконструкция и модернизация на използваното работно оборудване, изграждане на технически системи за контрол на параметрите на работната среда и др.

Проверките **в рисковите обекти за контрол** дават възможност в един сравнително кратък период от време да се проследят организационните и техническите промени по осигуряването на здравословни и безопасни условия на труд в производствата и дейностите с висока степен на производствен риск. В случай на констатирани нарушения на трудовото законодателство се предприемат действия от инспекторите по труда за предотвратяване на вероятните предпоставки за възникване на трудови злополуки и производствени аварии.

През 2016 г. са извършени 1162 бр. проверки в рисковите производства, с общ брой работещи в тези предприятия 132 057. Част от проверките - 69 броя, са реализирани съвместно с участието на представители на други контролни органи – МОСВ и Служба КОС при МВР. Друга практика, прилагана от контролните органи на ИА ГИТ, е по време на проверките да се канят да присъстват представители на работещите в комитетите и групите по условия на труд от проверяваните предприятия и представители на синдикалните секции. Значителна част от обектите на периодичен контрол попадат в предметния обхват на Наредбата за предотвратяване на големи аварии с опасни вещества и ограничаване на последствията от тях. Основните резултати от извършените проверки са:

- констатирани 4949 нарушения;
- предприети 4878 принудителни административни мерки, в т.ч. спрени от работа машини и съоръжения – 43 бр.;
- 10 бр. предписания за въвеждане на специален режим на безопасна работа;

- отстранени от работа 11 бр. работници и служители;
- съставени 88 бр. акта за установени административни нарушения.

Работодателите на включените в регистъра предприятия от икономически дейности: „Производство на цветни метали“, „Производство на въоръжение и боеприпаси“, „Добив на въглища“, „Добив на нефт и природен газ“, „Производство на стъкло“, „Производство на керамични изделия“ и „Производство на цимент, вар и гипс“ са изпълнили основните изисквания на Закона за здравословни и безопасни условия на труд.

През 2016 г. са извършени общо 4662 проверки на строителни обекти, при които са констатирани 23 967 броя нарушения, като 14 416 броя от тях са в областта на здравословните и безопасни условия на труд, 9395 броя в областта на трудовите правоотношения и 156 броя нарушения на Закона за насърчаване на заетостта. За отстраняване на констатираните нарушения и вредните последици от тях инспекторите по труда са приложили 22 651 принудителни административни мерки, от които поради висок риск от неспазване на изискванията за ЗБУТ са съставени 162 акта за спиране извършването на строителните и монтажни работи на обекти или на различни участъци от тях, както и на необезопасени машини или съоръжения. Поради непознаване правилата за безопасна работа и липса на правоспособност 44 работници са отстранени от работа.

Съставени са 1673 акта за установяване на административни нарушения на работодатели и длъжностни лица, от които 770 броя за нарушения на нормите за здравословните и безопасни условия на труд и 1299 броя за нарушения на нормите в областта на трудовите правоотношения, 35 акта за нарушения в областта на насърчаването на трудовата заетост и 18 акта за създаване пречки на контролния орган. За неизпълнение в дадените срокове на приложените принудителни административни мерки, инспекторите по труда са съставили 95 акта на работодатели.

През 2016 г. продължава изпълнението на строителните дейности по „Националната програма за енергийна ефективност на многофамилните жилищни сгради“. Строително-монтажните работи по изграждане на външна топло и хидроизолация и монтаж на дограма са свързани предимно с използване на скелета и стълби, като почти не се прилага методът за „въжен достъп“.

Проверките показва, че продължава тенденцията възложителят да подценява задължението си да изисква спазването на правилата и нормите за ЗБУТ от участниците в строителния процес – проектант, независим строителен надзор, строител и подизпълнители. Сключвайки договор за извършване на строително-монтажни работи със строител, възложителят приема, че прехвърля всичките си задължения и отговорности по безопасното изпълнение на обекта, което е недопустимо от гледна точка на действащото законодателство. Изцяло се подценява важноста на плана по безопасност и здраве /ПБЗ/, като възлагайки изготвянето му на проектанта, възложителят най-често дори не се запознава с неговото съдържание. Масова практика е ПБЗ да повтарят текстове от Наредба №2 за минималните изисквания за здравословни и безопасни условия на труд при извършване на строителни и монтажни работи, без никаква връзка с конкретния обект и без предвидени конкретни мероприятия за безопасното изпълнение на отделните етапи от строителните и монтажните работи.

През 2016 г. на строителните обекти са констатирани 1681 нарушения в областта на хигиената на труда, като немалка част от тях са във връзка със санитарно битовото-обслужване. Наблюдава се обаче намаляване на проблемите по отношение осигуряване на подходящи санитарно-битови условия на строителните обекти. Положителна тенденция се наблюдава и при осигуряването на питейна вода и химически тоалетни на строителните площадки.

Голяма част от всички констатирани нарушения на строителните обекти са свързани с трудовите правоотношения – 9395 броя. По време на проверките са установени 474 лица, работещи без трудов договор или такива, които са допуснати да полагат труд без работодателят да им е предоставил екземпляр от сключения трудов договор, както и копие от завереното в ТД на НАП уведомление за регистрацията му.

Извършването на съвместни проверки с други контролни органи, предимно с представители на МВР, допринася за справянето с един сериозен проблем, който съществува при извършване на проверки в строителни обекти, а именно несъдействието и възпрепятстването на контрола от страна както на някои работодатели, така и на работниците. В тази връзка са съставени 38 акта за създаване пречки на контролния орган да изпълни служебните си задължения.

През 2016 г. са извършени 1527 проверки в **1382 предприятия, оказващи съществено влияние върху нивото на трудовия травматизъм** в страната. При извършване на проверките са обхванати, освен предприятия с висок трудов травматизъм, и редица други предприятия, регистрирали трудови злополуки през годината. Констатиран са общо 8089 нарушения, като 5612 от тях са нарушения в областта на здравословните и безопасни условия на труд. За отстраняване на тези нарушения инспекторите по труда са приложили 7823 принудителни административни мерки, в т.ч. са спрени от експлоатация 37 броя машини и съоръжения, застрашаващи живота и здравето на работещите.

Резултатите от контролната дейност показват, че в проверените предприятия работодателите са коригирали политиката си по отношение на осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд, създали са по-добра организация и са взели мерки за повишаване степента на обезопасяване на работните места. Провеждат се извънредни инструктажи за разясняване и анализиране причините за злополуките и оповестяване на мерките за недопускане на такива случаи.

Най-високо ниво на пренебрегване на нормативните изисквания и високо ниво на формализъм се наблюдава при извършване на инструктажите и обучението. Тяхната цел е работещите да придобият както знания и умения за безопасна работа, така също и мотивация за това. В тази връзка опасното поведение от страна на пострадалите работници и служители е в пряка зависимост от управленската среда. Поради това, важен приоритет в НПБЗР са мерките за изграждане на култура за превенция в предприятията.

4.2. Трудов травматизъм¹⁰

4.2.1. Трудови злополуки

През последното десетилетие, включително в периода, обхванат от Националната стратегия по БЗР 2008-2012 г. и годишните програми за нейното изпълнение, се наблюдава трайна тенденция за намаляване на трудовия травматизъм. Наред с позитивния ефект от съвместните планирани усилия на всички заинтересовани страни в трудовия процес за подобряване на условията на труд, не може да се отрече, че цитираната тенденция отразява и общо свиване на производството. Доказателство за последното е и относителния ръст на показатели за травматизма през 2011-2013 г.

Стойностите на средните за страната показатели на трудовите злополуки за 2014 г. (окончателни данни) са както следва:

- Коефициент на честота $K_{ч}$ = общо 1,09 (в т.ч. по чл. 55, ал.1 от КСО - 0,91) (брой трудови злополуки на 1000 осигурени);
- Индекс на честота $I_{ч}$ = 0,62 (0,52) (брой трудови злополуки на 1 млн. отработени човекочаса);
- Коефициент на тежест $K_{т}$ = 0,099 (0,082) (загубени календарни дни от трудови злополуки, на един осигурен);
- Индекс на тежест $I_{т}$ = 57 (47) (загубени календарни дни от ТЗ на 1 млн. отработени човекочасове).

Конкретните стойности на показателите на трудовите злополуки общо за страната за 2014 г. спрямо 2013 г. се запазват в почти същите граници.¹¹

¹⁰ Източник на информация: Информационна система за трудовите злополуки на Националния осигурителен институт.

¹¹ Забележка: Числата в скобите показват стойностите на показателите на трудовите злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО

По оперативни данни на НОИ¹², през 2015 г. в Националния осигурителен институт са регистрирани 2 880 злополуки, от които **2 384 са станали на работното място. Смъртните трудови злополуки на работното място през 2015 г. са 85, а довелите до инвалидност 5.** Загубените календарни дни от трудови злополуки на работното място (чл. 55, ал. 1 от КСО) са общо 126 919.

През 2016 г. трудовите злополуки са общо 2848, от които **2257 – на работното място. Смъртните трудови злополуки на работното място през 2016 г. са 71, а довелите до инвалидност 8.** Загубените календарни дни от трудови злополуки на работното място (чл. 55, ал. 1 от КСО) са общо 112 546. По всички цитирани показатели се отбелязва намаление през 2016 г. спрямо 2015 г.

Първите пет места по брой на злополуките през 2015 г. се заемат от икономически дейности: „Сухопътен транспорт“ - 176 бр.; „Търговия на дребно без търговията с автомобили“ – 141 бр.; „Добив на метални руди“ – 110 бр.; „Държавно управление“ - 107 и „Търговия на едро, без търговията с автомобили и мотоциклети“ - 103 бр.

През 2016 г. същите икономически дейности отново са с най-голям брой на трудовите злополуки: „Сухопътен транспорт“ - 177 бр.; „Търговия на дребно без търговията с автомобили“ – 145 бр.; „Държавно управление“ - 117 бр.; „Добив на метални руди“ – 116 бр. и „Производство на метални изделия, без машини и оборудване“ - 102 бр.

През 2015 г. най-голям е броят на смъртните злополуки в икономически дейности „Сухопътен транспорт“ – 11 бр.; „Растениевъдство, животновъдство и лов“ – 6 бр.; „Добив на метални руди“; „Строителство на сгради“ и „Строителство на съоръжения“ с по 5 смъртни трудови злополуки, което представлява около 25 % от общия им брой. Инвалидните трудови злополуки (общо 5 бр.) са регистрирани в дейности „Добив на въглища“; „Производство на дървен материал и изделия от дърво“; „Събиране пречистване и доставяне на води“, „Строителство на съоръжения“ и „Дейности по охрана и разследване“ – по 1 бр.

През 2016 г. отново най-голям е броят на смъртните злополуки (общо 71) в икономически дейности: „Сухопътен транспорт“ – 14 бр.; „Строителство на сгради“ и „Специализирани строителни дейности“ - с по 6 бр.; „Строителство на съоръжения“ и „Производство на метални изделия, без машини и оборудване“ – по 5 бр. Инвалидните трудови злополуки (общо 8) са регистрирани в общо 6 икономически дейности.

4.2.2. Професионални болести

През 2016 г. в териториалните поделения на НОИ са открити 47 досиета за професионални болести, сигнализирани с бързи известия. Заболелите лица със съмнение за професионален характер на заболяванията са 40. Продължава да се наблюдава установеното в предходните години ниско ниво на случаите със съмнение за професионална болест (63 лица през 2011 г., 27 лица през 2012 г., 48 лица през 2013 г., 72 лица през 2014 г. и 58 лица през 2015 г.).

Най-много открити досиета по получени бързи известия през 2016 г. има в ТП на НОИ Перник – 14; Смолян – 5; София област – 5 и Благоевград – 4. Следват Враца и София град по 3; Пловдив и Хасково по 2; Бургас, Велико Търново, Видин, Кърджали, Кюстендил, Русе, Сливен, Стара Загора и Ямбол по 1. В останалите 11 ТП на НОИ не са получени бързи известия за съмнение за професионална болест.

Структурата на професионалната патология през 2016 г. показва, че най-много бързи известия са изпратени за:

- увреждания на опорно-двигателния апарат и периферната нервна система – 16 случая, като тези от физическо натоварване са 10, а тези свързвани с въздействие на общи вибрации – 6;
- прахови белодробни и алергични заболявания – 13 случая, от тях 6 случая на силикоза, 3 случая на друга пневмокониоза, 2 случая на хроничен бронхит, 1 случай на азбестоза и 1 случай на рак на белия дроб;

¹² Данните за 2015 г. са към 11.1.2016 г., а данните за 2016 г. – към 16.1.2017 г.

- увреждания на слуховите нерви, причинени от въздействие на шум – 12 случая;
Останалите случаи със съмнение за професионална болест са за заболявания, причинени от въздействие на химични агенти – 6 случая (серни оксиди – 4, хром – 1, кетони – 1).

Нивото на разкрита професионална заболяемост и болестност в България е значително по-ниско от това в страните от ЕС, което предполага, че наред с подобряване на условията на труд в предприятията от последните години, налице са и някои недостатъци в системата за медицинско наблюдение на работещите и ранно откриване на свързани с труда заболявания. В тази връзка НПБЗР 2018-2020 г. включва мерки за подобряване на качеството на трудово-медицинското обслужване на работниците и служителите и за профилактика и рехабилитация при свързани с работата здравни увреждания.

II. ИНСТИТУЦИОНАЛЕН КАПАЦИТЕТ НА СИСТЕМАТА ПО БЗР

Държавната политика в областта на безопасността и здравето при работа в Република България се определя от **Министерския съвет**.

Министерството на труда и социалната политика разработва, ръководи, координира и провежда държавната политика за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд.

Изпълнителна агенция „Главна инспекция по труда“ осъществява цялостен контрол по спазването на трудовото законодателство за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд и по осъществяване на трудовите правоотношения, както и специализиран контрол по Закона за насърчаване на заетостта и другите нормативни актове в областта на заетостта и безработицата, в които това изрично е предвидено.

Министерството на здравеопазването ръководи и координира дейността по опазване и укрепване на здравето при работа.

Институции в системата на Министерство на здравеопазването - Регионални здравни инспекции (РЗИ), Националният център по обществено здраве и анализи (НЦОЗА), Национален център по радиобиология и радиационна защита (НЦРРЗ).

Други министерства с функции в областта по безопасност и здраве при работа - Министерство на регионалното развитие и благоустройството, Министерство на икономиката и Министерство на енергетиката, Министерство на транспорта, информационните технологии и съобщенията, Министерство на вътрешните работи и др.

Други специализирани органи и институции по контрол и надзор – Държавна агенция за метрологичен и технически надзор (ДАМТН), Дирекция за национален строителен контрол (ДНСК), Главна дирекция „Пожарна безопасност и защита на населението“ (ГДПБЗН) и др.

Националният осигурителен институт (НОИ) чрез своите териториални подразделения осъществява контрол по отношение експертизата на работоспособността; разследва трудовите злополуки; поддържа информационна система за трудовите злополуки.

Фонд „Условия на труд“ към министъра на труда и социалната политика - активно подпомага дейностите за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд. Фондът осигурява средства за обучение на работодатели, членове на синдикати, членове на комитети и групи по условия на труд и специалисти по безопасност и здраве при работа в предприятията. Финансира проекти за диагностика на професионалните болести и съфинансира проекти, насочени към решаване на конкретни проблеми за подобряване на условията на труд. Финансира изготвянето, отпечатването и разпространението на учебни и други информационни материали. С финансовата подкрепа на фонд „Условия на труд“ се провеждат национални конференции, съвещания, семинари и други мероприятия в областта на безопасността и здравето при работа.

Инфраструктура от звена за оказване на помощ на работодателите при осъществяването на изискванията и задълженията за осигуряване на безопасни и здравословни условия на труд - служби по трудова медицина, лаборатории за измервания

на условията на труд, центрове за обучение и консултиране по въпроси на безопасността и здравето при работа.

Ефективното тристранно сътрудничество на национално, секторно и регионално ниво е важен фактор за реализация на националната политика за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд. Постоянен орган за осъществяване на координация, консултации и сътрудничество при разработването и провеждането на политиката за осигуряването на безопасни и здравословни условия на труд на национално ниво е **Националният съвет по условия на труд**. Във всички административни области са създадени **регионални съвети** за тристранно сътрудничество по безопасни и здравословни условия на труд, а на отраслово ниво функционират **отраслови и браншови съвети** по условия на труд. Чрез **комитетите/групите по условия на труд** се осъществява диалогът между работодателя и работниците и служителите на територията на предприятията.

III. ОСНОВНИ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА В ДЕЙНОСТТА ПО БЗР

Условията на труд са характеристика, която пряко влияе върху общото представяне на предприятията в реалната икономика.

Анализът на текущото състояние, тенденциите и перспективите за развитие на дейностите по осигуряване на БЗР дава възможност да се изведат някои основни предизвикателства, които ще определят развитието на политиката по безопасност и здраве при работа в периода до 2020 г.

Усилията през последните няколко години са насочени към подпомагане на практическото изпълнение на законодателството в страната. В резултат на целенасочената политика на правителството и социалните партньори се отчита съществен напредък по осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд за работещите.

Към положителните оценки от прилагането на законодателството по безопасност и здраве при работа можем да добавим и следното:

- Голяма част от съдържащите се в Закона за здравословни и безопасни условия на труд изисквания и принципи за осигуряване на безопасност и здраве при работа реално се прилагат.
- Инспекторите по труда отчитат, че са налице доказателства за общо подобряване дейността по осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд в страната.
- Европейските стандарти за безопасност и здраве при работа са не само цел, но и постижение за голям брой предприятия.
- Непрекъснато се увеличава броят на предприятията, които инвестират в безопасни технологии и работно оборудване.
- Натрупан е значителен опит в изготвянето на оценки на риска и това се отразява на качество им; разширява се делът на предприятията, които са реализирали програми за отстраняване и минимизиране на производствения риск.
- В голям брой предприятия са разработени и утвърдени вътрешни нормативни актове – правилници за вътрешния трудов ред, правила и инструкции за безопасна работа, правила за организация на работната заплата, и т.н.
- Значително е разширен кръгът на предприятията, осигурили обслужване на своите работници и служители от служби по трудова медицина.

Поради ограничените бюджетни средства, необходими за различни мерки и административна издръжка на системата в областта на безопасните и здравословни условия на труд, разходите са значително занижени. Ниската финансова осигуреност на административната система позволява нейното функциониране, но не и необходимото съществено развитие.

Въпреки отчитаната тенденция към увеличаване броя на предприятията, които реално изпълняват задълженията си за осигуряване на безопасност и здраве на своите работещи, икономическите и социални промени пораждаат нови предизвикателства както пред работодателите, така и пред цялата система за осигуряване на безопасност и здраве

при работа. В тази връзка акцент в следващия период трябва да бъде и **усъвършенстването на дейността на службите за превенция**, които имат най-непосредствен принос към условията на труд на всяко работно място. Съществуващата **система за медицинско наблюдение на работещите** също следва да бъде променена, като се отчитат планираните промени в системата на медицинската експертиза и експертизата на работоспособността, както и да се предвидят мерки за повишаване на капацитета на съответните органи и служби, имащи отношение към проблема.

Необходимо е да се **развива капацитета на ИА „Главна инспекция по труда“**, социалните партньори и на всички специализирани структури и звена, работещи за осигуряването на безопасните и здравословни условия на труд, за да се гарантира ефективното прилагане на политиките по безопасност и здраве при работа. Стимулирането на инициативи за обучения, квалификации и професионално обучение, отговарящи на предизвикателствата и потребностите на пазара на труда ще повиши качеството на предлаганите услуги и ще осигури по-висока защита на професионалните рискове.

През 2016 г. Инспекцията по труда стартира изпълнението на проект BG05M9OP001-3.004 „Оптимизация и иновации в ИА ГИТ“ по Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“, чиято цел е да оптимизира работните процеси в ИА „ГИТ“ като акцентира върху подобряване на процеса на планиране на инспекционната дейност и въвеждането на иновации в обучението на служителите. По проекта ще бъдат разработени и нови гъвкави форми на инспектиране чрез елементи на самоконтрол и активизиране на дейността на Комитетите по условия на труд (КУТ) и Групите по условия на труд (ГУТ) в предприятията. Чрез реализирането на дейностите по проекта ще се постигне по-високо ниво на информираност на работодателите и заетите в предприятията лица по отношение осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд и спазване на трудовото законодателство.

Като слабо развита може да се оцени **системата за проучване на потребностите на работодателите от работна сила с определена квалификация**, която да служи както за целите на обучението в системата на средното и висше образование, така и за реализирането на здравословен и безопасен труд.

В допълнение следва да се отбележат и тенденциите, промените и предизвикателствата, които глобализацията, технологичното развитие и демографската ситуация налагат върху характера и организацията на работата както на общоевропейско, така и на национално равнище. Всички тези предизвикателства дават основание да се говори за нововъзникващи или изменящи значението си професионални рискове на работното място.

Така например, поради нарастване на конкуренцията и икономическия натиск, множество дружества биват реструктурирани и свиват дейността си или възлагат изпълнението на определени дейности на подизпълнители, включително в чужбина, а това оказва въздействие и върху **заетостта и моделите на работа**. Последствията от тези процеси за работниците включват несигурност на работните места и интензификация на труда. Реструктурирането на предприятията, изразяващо се в реорганизиране, закриване, сливания и придобивания на дружества, свиване на дейността, възлагане на дейности на подизпълнители, преместване на дейности и т.н. е необходимо с оглед запазване на конкурентоспособността на дружествата. Процесите на реструктуриране придобиват постоянен характер и обхващат всички държави членки - регистрирани са повече от 14 000 случая на реструктуриране на големи дружества или организации от 2002 до средата на 2012 г. (Eurofound, 2012 г.)¹³. Налице са емпирични данни, че

¹³ Eurofound, Доклад на Европейския наблюдател на реструктурирането (ERM) за 2012 г., „After restructuring: Labour markets, working conditions and life satisfaction“ (След реструктурирането: пазари на труда, условия на труд и удовлетвореност от живота), Служба за публикации на Европейския съюз, Люксембург. Документът може да се намери на следния адрес: <http://www.eurofound.europa.eu/pubdocs/2012/61/en/1/EF1261EN.pdf>

преструктурирането оказва отрицателно въздействие върху здравето както на пряко засегнатите работници, които губят работата си, така и на тези, които продължават да работят в преструктурираните предприятия. В контекста на организационните промени, и по-конкретно на **преструктурирането, несигурността на работните места и интензификацията на труда** се очертават като основните рискови фактори във връзка с БЗР. Установено, че по-високата несигурност на заетостта се свързва с повишена заболяемост и смъртност.

Глобализацията и нарастващата конкуренция оказват значително въздействие и върху **производствените методи и организацията на труда**, в резултат на което се наблюдава постепенен преход от относително стандартизирани модели на организация на труда и на работното време към по-комплексни и диверсифицирани структури. От началото на настоящия век броят на работниците в нетипични форми на заетост (срочни трудови договори, самостоятелна заетост, работници, наети чрез агенции за временна заетост) е нараснал значително.

Глобализацията е тясно свързана с развитието на **нови технологии, и по-специално на ИКТ**. Бързото разпространение на ИКТ и интернет променя начина, по който дружествата организират производството, и води до изменения на условията и организацията на труда. ИКТ допринесоха за развитието на икономика, която функционира 24 часа в денонощието и 7 дни седмично, и налага възприемане на гъвкава организация на труда, голяма степен на гъвкавост на работното време и квази-постоянна готовност за работа. Все по-широкото използване на компютри и автоматизирани системи на работните места води и до нарастване на случаите на работа в неподвижно положение на тялото и на физическо обездвижване на работното място. Обездвижването се свързва с повишени здравни рискове като исхемична болест на сърцето, някои видове рак и психологически проблеми като депресия и тревожност.

Структурните, организационните и технологичните промени в работната среда водят до повишено въздействие върху **равновесието между професионалния и личния живот**. Източниците на въздействие включват фактори като повишеното информационно натоварване, необходимостта от бърза реакция, високите изисквания по отношение на качеството на обслужването на клиентите и свързаните с тях изисквания работниците да са постоянно на разположение, както и бързите темпове на промените. Необходими са изследвания относно въздействието на новите модели на заетост и работа, различните форми на гъвкавост и внедряването на нови технологии (например мобилна работа, осъществявана с помощта на ИКТ) върху равновесието между професионалния и личния живот и здравето и благосъстоянието на работното място.

Настоящият преход към икономика, основана на услугите и знанието, подчертава значението на **секторите, свързани с услуги за населението и гражданите**. Тези сектори осигуряват нарастващ брой висококвалифицирани работни места, например в секторите на информационните и комуникационните технологии и маркетинга, но също така и нарастващ брой нискоквалифицирани и нископлатени работни места, често характеризирани се с нестандартни условия на труд и социално неприемливо работно време. По-конкретно в секторите на образованието, здравеопазването и социалните услуги служителите са изложени на тежки условия на труд, съчетани с голямо емоционално натоварване, насилие и тормоз на работното място. Потенциалните опасности за здравето в сектора на социалните услуги включват нарастващия психосоциален риск от това служителите да са на разположение за работа през по-голяма част от времето, както и новите и чести контакти с хора. Наред с други проблеми, жертвите на стрес, насилие и тормоз страдат от депресия, тревожност, нервно напрежение, разстройства на съня и затруднена концентрация. Последствията за организациите са отсъствия от работа, злополуки и намалена производителност. Вероятно значението на това явление ще нараства с увеличаването на дела на сектора на услугите.

Наличието на **психосоциални и организационни рискови фактори** като висока работна натовареност, кратки срокове за изпълнение, дълго и/или нестандартно работно време (работа на смени, ношен труд), несигурна работа или работа в изолация, които

могат да действат поотделно или съчетано, допринася за развитието на някои хронични разстройства и заболявания. Характерът на много от комплексните взаимодействия между свързаните с работата психосоциални рискови фактори, рисковите форми на поведение и хроничните заболявания и здравословните състояния, включително професионалните заболявания и здравни разстройства, не е добре проучен и изяснен, но бъдещите проучвания в тази област следва да станат основа за разработването на основани на данни политики и ефективни стратегии за превенция.

Многообразието на работната сила е друга характеристика на съвременните процеси в предприятията и предизвикателство пред политиката и програмите по БЗР. С пенсионната реформа се увеличи продължителността на активния трудов живот, което, наред с общото застаряване на населението, води до увеличението на дела на възрастните работници в предприятията. От друга страна чрез политиките и програмите за младежка заетост, както и чрез съвременните форми на професионално обучение се очаква ръст на младите хора, които ще влязат в предприятията за първи път. Не се очаква намаляване и на броя на жените в състава на работната сила, тъй като в съвременното трудово законодателство са създадени добри предпоставки за съчетаване на майчинството и професионалния живот. Очакването е за все по-голяма роля и участие на жените, включително и в традиционно „мъжки“ професии и производства. Мигрантските процеси в цяла Европа ще дадат отражение и на състава на работната сила, включително и в България, чрез нарастване на броя на работниците-мигранти. Образователното и квалификационно ниво на работната сила също е с изразено разнообразие на всички нива – от ниво сектор, до равнището на отделното предприятие. Всичко това означава, че политиката и управлението на БЗР от национално ниво до нивото на отделното предприятие следва да се съобразява с различията в тези групи работници, предлагайки мерки, съобразени с тяхната специфика и потребности.

Резултатите от изпълнението на годишните Национални програми по БЗР (НПБЗР) в изпълнение на Стратегията за безопасност и здраве при работа 2008-2012 г. и НПБЗР 2013 -2014 г. показват силна подкрепа от страна на всички заинтересовани страни за продължаване на **стратегическия и планов подход** на национално равнище, както и за необходимостта от преразглеждане на целите и приоритетите, за да се адаптира рамката на политиката към новите предизвикателства.

Мерките и инициативите, предвиждани в НПБЗР 2018-2020 г., целят преди всичко да **намалят честотата на трудовите злополуките и на свързаните с работата заболявания**. Това не само ще доведе до намаляване на човешките и социални последици, но също така и на социално-икономическите разходи, свързани с травматизма и професионалната заболяемост.

С оглед ефективното използване на работната сила и повишаване на нейния капацитет, мерките са подчинени и на стратегическата цел на НПБЗР 2018-2020 г. – „Подобряване на здравословните и безопасни условия на труд на всеки работещ и на всяко работно място“ чрез адресиране на **уязвими групи работещи** (млади или застаряващи работещи, работещи с увреждания и др.).

Широката здравна осведоменост сред работниците може да бъде постигната само, ако в предприятията е широко застъпена **културата на превенция**, която позволява въпросите, свързани със здравето и безопасността, да присъстват системно във всички аспекти на функционирането на предприятието. По този начин, ръководството на предприятието оказва решаващо въздействие върху корпоративната култура и дава тласък за промени сред работниците на поведенческо равнище.

Следователно здравословните и безопасни условия на труд трябва да се разглеждат като важна корпоративна цел на организацията, подобно на качеството, удовлетвореността на клиентите, производителността, растежа и печалбата. Безопасните и здравословни условия на труд за работниците могат да бъдат реализирани по по-ефективен начин, ако мерките за постигането им се превърнат в част от **системата за управление** на качеството.

IV. ЦЕЛИ И ПРИОРИТЕТИ НА НПБЗР 2018-2020 г.

Стратегическа цел на Националната програма по безопасност и здраве при работа 2018-2020 г.:

Подобряване на здравословните и безопасни условия на труд на всеки работещ и на всяко работно място.

За постигане на основната цел на програмата ще се реализират мерки в следните приоритетни области:

1. Подобряване на прилагането на законодателството в областта на безопасните и здравословни условия на труд;
2. Превенция на професионалните рискове, в т.ч. и на новите и увеличаващи значението си рискове на работното място;
3. Превенция на свързаните с работата заболявания и трудовите злополуки.

Приоритетна област 1. Подобряване на прилагането на законодателството в областта на безопасните и здравословни условия на труд

В Стратегическата рамка на ЕС за безопасност и здраве при работа за периода 2014-2020 година, както и в Съобщението на Комисията от 10 януари 2017 г. относно „По-безопасен и по-здравословен труд за всички - модернизиране на законодателството и политиките в областта на безопасността и здравето при работа“ се подчертава, че политиката в областта на БЗР допринася за постигането на целите за подобряване на безопасността и здравето на работниците в ЕС и в държавите-членки, както и за създаване на равни условия, които са важни за единния пазар. На макроикономическо равнище инвестициите в БЗР допринасят за конкурентоспособността на предприятията и следователно за националната конкурентоспособност. Необходимо е да продължат усилията за осигуряване на ефективна защита на работниците на фона на променящия се характер на работата и новите рискове на работното място.

Многогодишният и мащабен процес на оценка на достиженията на правото на ЕС по БЗР, който приключи в началото на 2017 г. потвърждава, че като цяло, законодателството в областта е последователно, съгласувано и разбираемо. Общата правна рамка за БЗР, базирана на Рамковата директива и на специалните директиви към нея, обхващащи конкретни професионални рискове, е подходяща и ефективна.

Стратегическите документи на ЕС определят бъдещите приоритетни направления за модернизиране на политиките и законодателството да бъдат фокусирани върху:

- борбата с професионално-обусловения рак и опасните химикали чрез законодателни предложения, придружени с практически ръководства и с мерки за повишаване на информираността;
- подпомагането на предприятията, по-специално на микро- предприятията и малките и средни предприятия да прилагат правилата за безопасни и здравословни условия на труд на работното място;
- сътрудничеството с държавите-членки и социалните партньори за отмяна или актуализиране на неактуални правила и пренасочване на усилията към осигуряването на по-добра и по-широка защита на работното място, прилагане на законодателството и контрол за спазването му.

В тази връзка, на национално ниво чрез НПБЗР 2018-2020 г. са предвидени мерки за подобряване на законодателството, особено по отношение на специфичните нужди на малките и средни предприятия, при спазване на следните условия: да не се нарушават принципите за минималните изисквания за осигуряване на БЗР; да не се намаляват съществуващите нива на защита; да не се увеличава административната тежест както за предприятията, така и за институциите с компетенции в областта на БЗР; да не се създават условия за нелоялна конкуренция.

В НПБЗР 2018-2020 г. са включени законодателни инициативи за хармонизиране на граничните стойности на професионална експозиция на химични агенти и на канцерогени/мутагени на работното място, в съответствие с предстоящи изменения на

директивите за опазване на здравето и безопасността на работниците от рискове, свързани с експозиция на химични агенти и експозиция на канцерогени/мутагени.

Ще бъдат изготвени промени в нормативните актове с цел въвеждане на планираните промени за актуализиране законодателството, произтичащи от проведената последваща оценка на Европейското право и практика в областите: работа с екранно оборудване (Директива 90/270/ЕИО); знаци и сигнали за БЗР (Директива 92/58/ЕИО); биологични агенти (Директива 2000/54/ЕО); медицинското обслужване на борда на риболовните кораби (Директива 92/29/ЕИО); работни места (Директива 89/654/ЕИО); лични предпазни средства (Директива 89/656/ЕИО).

Налагането и единното прилагане на законодателството е сред най-важните предизвикателства на политиката в областта на БЗР. Често фирмите и работниците научават за първи път за правилата в областта на БЗР едва при посещението на инспектора по труда. Това говори за пропуски в осведомеността, които трябва да се преодоляват по систематичен начин. Много е важно на инспекцията по труда да се гледа като на орган, който улеснява спазването на законодателството, а не като пречка за стопанската дейност. Инспекцията по труда също така изпълнява ключова роля при идентифициране и възпиране на недекларирания труд. Ето защо проверките, макар и винаги насочени най-вече към спазването на правилата, следва да оказват подкрепа и да са добре насочени към специфичните рискове, особено по отношение на възникващите рискове и новите технологии.

Приоритетна област 2. Превенция на професионалните рискове, в т.ч. и на новите и увеличаващи значението си рискове на работното място

Ефективното предотвратяване на свързани с работата заболявания изисква да се предвиждат потенциалните отрицателни ефекти върху здравето и безопасността на работниците на: експозицията на химични агенти; новите технологии; използваните нови продукти и процеси (наноматериалите); развитието на биотехнологиите и „зелените“ технологии; промените в организацията на работата в резултат на развитието на информационните технологии (гъвкавите и интерактивни работни процеси); новите нетипични договорни споразумения и модели на работа; стреса на работното място; ергономичните рискове и др.

Оценката на риска е предпоставка за системното управление на безопасността и здравето при работа, както и важна част от много по-обхватен процес, който следва да се фокусира върху създаването на култура на превенция. В тази връзка, първостепенна задача е осигуряването на високо качество на оценката на риска в предприятията.

Програмата предвижда да продължи разработването и прилагането на допълнителни инструменти, за подпомагане процеса на оценка на риска за МСП и с цел оценката на риска да се прилага като част от общия процес на управление на ниво-предприятие. Освен това, трябва да бъдат стимулирани прости и практически подходи, които да подпомогнат предприятията при управление на рисковете.

Приоритетна област 3. Превенция на свързаните с работата заболявания и трудовите злополуки

Статистиката показва, че мускулно-скелетните смущения са една от основните тревоги на работниците и служителите, а психосоциалните рискове, свързани с работата се утвърждават като все по-нарастващ проблем. Като прибавим към тези констатации и застаряването на работната сила, се отчита опасност, влошената работна среда да стане пречка за постигане на по-висока заетост и икономически растеж. Ето защо чрез цялостен подход за превенция на професионалните рискове е необходимо да бъдат мотивирани работниците и работодателите от огромните предимства на безопасната работна среда и на ефективните мерки за укрепване на здравето на работещите.

Със Закона за здравословни и безопасни условия на труд е осигурена възможност за реализиране на програми за диагностика на професионалните болести. Развитието на

програмите за диагностика на професионалните болести е необходима мярка за превенция на здравните рискове чрез повишаване на ефективността от медицинското наблюдение. Успешното удължаване на професионалния живот зависи в голяма степен от съответното адаптиране на работните места и организацията на работа, включително на работното време, достъпността на работното място и консултациите на работното място. Освен това следва да се развива пригодността за заетост през целия живот с оглед променящите се с възрастта възможности на работниците. Иновативните информационни и комуникационни технологии, продукти и услуги предлагат широка гама от възможности за подобряване на пригодността за заетост. В допълнение към това са необходими мерки за подходящо медицинско наблюдение, реинтеграция и рехабилитация, които да позволяват по-бързото връщане на работа след злополука или заболяване, за да се избегне изключването на работници от пазара на труда за продължителен период от време.

В рамките на определените приоритетни области, чрез НПБЗР 2018-2020 г. ще се реализират мерките, съгласно приложената **Таблица**.

Таблица

**ДЕЙНОСТИ И МЕРКИ ПО ПРИОРИТЕТНИТЕ ОБЛАСТИ НА
НАЦИОНАЛНА ПРОГРАМА ЗА БЕЗОПАСНОСТ И ЗДРАВЕ ПРИ РАБОТА 2018 - 2020 ГОДИНА**

№	Дейност/Мярка	Описание на дейността/мярката	Отговорни институции/Участници	Срок на изпълнение	Очакван резултат	Индикатори за изпълнение	Необходими средства в лв./Източник на финансиране
Приоритетна област I. Подобряване на прилагането на законодателството в областта на безопасните и здравословни условия на труд							
Развитие на националното законодателство в съответствие с принципите на по-доброто регулиране, правото на Европейския съюз и на международните стандарти на Международната организация по труда (МОТ)							
1.	Хармонизиране на граничните стойности на професионална експозиция на химични агенти и на канцерогени/мутагени на работното място, в съответствие с измененията на директивите за опазване на здравето и безопасността на работниците от рискове, свързани с експозиция на химични агенти и експозиция на канцерогени/мутагени	Разработване на проекти на Наредби за изменение и допълнение на: - Наредба № 13 за защита на работещите от рискове, свързани с експозиция на химични агенти при работа, с цел въвеждане на четвърти и пети европейски индикативни списъци с гранични стойности на професионална експозиция на химични агенти на работното място; - Наредба № 10 за защита на работещите от рискове, свързани с експозиция на канцерогени и мутагени	МЗ, МТСП	В съответствие със сроковете, предвидени от Европейския парламент и Съвета в съответните директиви	Защита на работещите от рискове, свързани с експозицията на химични агенти и на канцерогени/мутагени при работа	Издадени нормативни актове	В рамките на утвърдените бюджети на съответните институции

		при работа					
2.	Подобряване на качеството и контрола върху дейностите за трудовомедицинско обслужване на работниците и служителите	Разработване и утвърждаване на стандарти за дейността на службите по трудова медицина	МЗ, МТСП	2018-2019 г.	Въведени измерими изисквания и критерии за качеството на услугите, предоставяни на работодателя при планирането и организирането на дейностите по осигуряване и поддържане на здравословни и безопасни условия на труд	Издадени стандарти за дейността на службите по трудова медицина	В рамките на утвърдените бюджети на съответните институции
3.	Усъвършенстване на системата за задължителните предварителни и периодични медицински прегледи на работниците и служителите	Разработване на проект на Наредба за задължителните предварителни и периодични медицински прегледи на работниците и служителите	МЗ/МТСП, социални партньори	2018-2020 г.	Осигурено медицинско наблюдение и превенция на заболяванията, свързани с условията на труд	Издаден нормативен акт	В рамките на утвърдените бюджети на съответните институции
4.	Усъвършенстване на системата за обучение на представителите в комитетите и групите по условия на труд (КУТ/ГУТ) в предприятията	Разработване на проект на Наредба за изменение и допълнение на Наредба № 4 от 3 ноември 1998 г. за обучението на представителите в комитетите и групите по условия на труд в предприятията	МТСП, МЗ	2019 г.	Подобряване качеството на обучение по БЗР на представителите в КУТ/ГУТ в предприятията	Издаден нормативен акт	В рамките на утвърдените бюджети на съответните институции
5.	Определяне на изисквания за БЗР при извършване на взривни работи и на дейности с взривни	Разработване на проект на Наредба за определяне на условията и реда за извършване на взривни	МТСП/ МВР, ИА „ГИТ”,	2020 г.	Защита на работещите при извършване на взривни работи	Издаден нормативен акт	В рамките на утвърдените бюджети на съответните

	вещества, с изделия съдържащи взривни вещества, с боеприпаси и с пиротехнически изделия	работи					институции
6.	Определяне на минимални изисквания за осветление на работните места	Разработване на Наредба за минималните изисквания за осветление на работните места	МТСП, МЗ	2020 г.	Издаден нормативен акт	Ефективна защита на работещите от рискове, свързани с осветлението на работните места	В рамките на утвърдените бюджети на съответните институции
7.	Подобряване на минималните изисквания за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд при извършване на товарно-разтоварни работи	Разработване на проект на Наредба за изменение и допълнение на Наредба № 12 от 30 декември 2005 г. за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд при извършване на товарно-разтоварни работи	МТСП	2019 г.	Защита на работещите от рискове, свързани с мускулно-скелетни увреждания на работното място	Издаден нормативен акт	В рамките на утвърдените бюджети на съответните институции
8.	Подобряване на нормативната база по БЗР в металургията, леенето на метали и енергетиката	Актуализиране на: Правилник по безопасността на труда в металодобивните предприятия от системата на цветната металургия (В-01-03-03), МХМ, 1971 г.; Правилник по техническата безопасност при леене на металите, ММ, 1967 г.;	МТСП, МЗ, МИ, МЕ, ИА „ГИТ”, социални партньори от бранша - БАМИ, ББКМ, СФ "Металици", НФ "Металургия", длъжностни лица по БЗР от предприятия,	2019-2020 г.	Издадени правилници по безопасност и здраве при работа	Превенция на професионалните рискове в металургията, леенето на метали и енергетиката	В рамките на утвърдените бюджети на съответните институции

		Правилник за безопасност и здраве при работа в електрически уредби на електрически и топлофикационни централи и по ел.мрежи	външни експерти				
9.	Разработване на Наредба за изменение и допълнение на Наредба № 2 от 2004 г. за минималните изисквания за здравословни и безопасни условия на труд при извършване на строителни и монтажни работи	Привеждане на разпоредбите на Наредба № 2 от 2004 г. в съответствие с разпоредби на Закона за устройство на територията (ЗУТ) и на Наредба № 4 от 2001 г. за обхвата и съдържанието на инвестиционните проекти (Наредба № 4 от 2001 г.)	МРРБ/МТСП, социални партньори	2019 г.	Наредба за изменение и допълнение на Наредба № 2 от 2004 г.	Обнародвана наредба	В рамките на утвърдените бюджети на съответните институции
10.	Изменение на нормативната уредба, свързана с Държавните (единните) правилници по безопасност на труда.	Създаване на работна група, която да изготви предложение за: <ul style="list-style-type: none"> • разработване на нормативни актове, които да заменят Държавните (единните) правилници по безопасност на труда; • отмяна на тези правилници, за които няма да се разработват заместващи нормативни актове. 	МТСП, МЗ/ социални тепартньори	2018 – 2019 г.	Осъвременяване на нормативната уредба и премахване на противоречия	МТСП, МЗ Решение за отмяна на правилници и за разработване на нормативни актове	В рамките на утвърдените бюджети на съответните институции
11.	Актуализация на Наредба № 12 от 27 декември 2004 г. за осигуряване на здравословни и безопасни	Актуализация на наредбата, отчитайки промените в нормативната уредба по	МТСП, МТИТС/ социалните партньори	2018 – 2019 г.	Подобряване на БЗР при работа с автомобили и премахване	Обнародван в ДВ нормативен акт	В рамките на утвърдените бюджети на съответните

	условия на труд при работа с автомобили	БЗР и разпоредбите на Закон за автомобилните превози и подзаконовите нормативни актове по прилагането му			дублиране на дейности		институции
Осигуряване на ефективен и ефикасен контрол по спазване на законодателството в областта на БЗР							
12.	Укрепване на административния капацитет на ИА „ГИТ“	Създаване на база данни на обектите за контрол Разработване на нови и гъвкави форми на инспектиране Разработване на електронна система за обучение и контрол на знанията	ИА „ГИТ“/ ЦРЧРРИ към МТСП	2018-2020 г.	Повишаване на квалификацията на служителите и поддържане на придобити специфични знания и умения за провеждане на ефективен и качествен контрол	Създадена база данни. Създадена платформа за дистанционно обучение Създадени въпросници за инспектиране Повишена професионална компетентност на служителите	В рамките на утвърдените бюджети на съответните институции Проект BG05M9OP00 1-3.004 „Оптимизация и иновации в ИА ГИТ“
13.	Осъществяване на ефективна контролна дейност	Насочване на контролната дейност в предприятия, извършващи дейност на строителни обекти, в т.ч. изпълнявани по „Националната програма за енергийна ефективност на многофамилните жилищни сгради“	ИА „ГИТ“	2018 г.	Подобрена защита на работниците, извършващи строителни дейности по програмата	Извършени проверки	В рамките на утвърдения бюджет на ИА „ГИТ“
		Насочване на контролната дейност към земеделски производители, за спазване изисквания за здравословни и безопасни	ИА „ГИТ“	2018 г.	Подобрена защита на работниците, извършващи краткотрайна сезонна селскостопанска	Извършени проверки	В рамките на утвърдения бюджет на ИА „ГИТ“

		условия на труд и законосъобразност при възникване на трудовите правоотношения			работа		
		Инспектиране на предприятията с рискови производства и дейности, подлежащи на периодичен контрол	ИА „ГИТ”	2018-2020 г.	Превенция по БЗР в рискови производства и дейности	Извършени проверки	В рамките на утвърдения бюджет на ИА „ГИТ”
		Инспектиране по законосъобразността на трудовите отношения и борба с недекларираната заетост.	ИА „ГИТ”	2018-2020 г.	Защита на социалните права на работещите	Извършени проверки	В рамките на утвърдения бюджет на ИА „ГИТ”
		Инспектиране по законосъобразното наемане на чуждестранни граждани, в т. ч. на незаконно пребиваващи чужденци, и приемането на командировани работници и служители от държави-членки на ЕС и от трети държави.	ИА „ГИТ”	2018-2020 г.	Защита на социалните и трудовите права на чуждестранните граждани, работещи (командировани) в Р България	Извършени проверки	В рамките на утвърдения бюджет на ИА „ГИТ”
14.	Разработване на критерии, по които ще се оценява вероятността за допускане нарушение на трудовото законодателство и тежестта на нарушението (риска) на обектите за контрол	Разработване на скала, посредством която обектите за контрол ще бъдат групирани в съответствие с риска. Това групиране ще се използва при планиране на инспекционната дейност, като предприятията с най-висок риск ще бъдат	ИА „ГИТ”	2018 г.	Разработени критерии за оценка на риска Оптимизиране на контролната дейност, в т.ч. и в МСП	Брой идентифициран и предприятия с най-висок риск. Брой реализирани проверки в рисковите предприятия	Проект BG05M9OP00 1-3.004 „Оптимизация и иновации в ИА ГИТ”

		проверявани по-често					
15.	Съвместно участие на инспектори в национални кампании за контрол и (пилотни) проекти на Европейската агенция по химикали (ЕСНА)	Проучване и прилагане на добри практики за извършване на ефективен контрол на опасни химични вещества и смеси в работна среда.	РИОСВ, ИА „ГИТ“, РЗИ	Съгласно утвърдените национални планове за контрол и планирани (пилотни) проекти на ЕСНА	Хармонизиране на дейностите по прилагане на изискванията, свързани с безопасното производство и/или употреба на опасни химични вещества и смеси	Брой участия в проекти на ЕСНА и национални кампании за контрол и (пилотни) проекти на ЕСНА	В рамките на утвърдените бюджети на съответните контролни органи
16.	Разследване на аварии	Сформиране на експертни групи за разследване на злополуки, инциденти и големи аварии	МВР, ПБЗН, МОСВ, МО, РИОСВ, ИА „ГИТ“	2018-2020 г.	Изясняване на причините за възникването им и предотвратяване на бъдещи такива	Брой проведени разследвания	В рамките на утвърдените бюджети на съответните институции
Информационно осигуряване на политиката по БЗР							
17.	Поддържане на програмен продукт за онлайн регистрация на образците на едnodневни трудови договори по чл. 114а от КТ	Предоставяне на земеделски производители на образци на едnodневни трудови договори за краткотрайна сезонна селскостопанска работа	ИА „ГИТ“	2018-2020 г.	Намаляване на административната тежест за земеделските производители	Предоставени образци на едnodневни трудови договори по чл. 114а от КТ	В рамките на утвърдения бюджет на ИА „ГИТ“
18.	Обработка и систематизиране на статистическата и оперативната информация за трудовите злополуки и професионалните болести	Статистическа информация за трудовите злополуки за 2016 г., 2017 г. и 2018 г.	НОИ	18 месеца след края на референтния период	Статистическа и оперативна информация, публикувана на интернет страницата на НОИ	Налична актуална статистическа информация за съответната референтна година	В рамките на утвърдения бюджет на НОИ
		Годишна оперативна информация за трудовите		15 дни след края на		Навременна, оперативна	

		злополуки за 2017 г., 2018 г. и 2019 г. Оперативна информация за трудовите злополуки за всяко тримесечие на 2018 г., 2019 г. и 2020 г.		референтния период		информация за съответния период	
19.	Надграждане на Информационна система „Трудова злополука” с модул „Контролна дейност”	Разработване на програмен продукт за въвеждане на протоколи от проверките, актове за констатирани нарушения и издадени наказателни постановления	НОИ	2018 г.	Систематизиране и проследяване на етапите и информацията от контролната дейност по ТЗ	Действащ модул „Контролна дейност”	В рамките на утвърдения бюджет на НОИ
20.	Обработка и публикуване на информация за временната неработоспособност	Обработка и публикуване на информация за временната неработоспособност	НОИ	2018-2020 г.	Актуална информация за временната неработоспособност за референтната година	Публикувана информация за временната неработоспособност	В рамките на утвърдения бюджет на НОИ
Преодоляване на предизвикателствата, свързани с прилагането на законодателството в МСП							
21.	Осигуряване на безопасни условия на труд в предприятията, подобряване на работната среда, организацията на труд и управлението на човешките ресурси	Финансова подкрепа на предприятия за: - разработване, адаптиране и въвеждане на системи за развитие на човешките ресурси в предприятията, вкл. възможности за гъвкави форми на заетост; - осигуряване на организиран транспорт на работещите;	МТСП/микро, малки, средни и големи предприятия в качеството им на работодатели	2018-2020 г.	Повишаване броя на предприятията, подобрили условията на труд	Брой предприятия получили финансиране/ съфинансиране по проекти за БЗР Брой работещи с подобрени условия на труд	Операция „Добри и безопасни условия на труд“ по ОПРЧР 2014-2020 г.

		- осигуряване на безопасни и здравословни условия на труд, подобряване професионалния и здравния статус на работниците и служителите; - осигуряване на социални придобивки за работещите					
22.	Насърчаване на работодателите за подобряване на условията на труд в предприятията, в това число в МСП	Финансиране на дейности за модернизирани на работното оборудване и технологиите и управление на професионалните рискове в предприятията	Фонд „Условия на труд”/работодатели	2018-2020 г.	Повишаване броя на предприятията, подобрили условията на труд	Брой предприятия получили съфинансиране. Брой работещи с подобрени условия на труд	В рамките на утвърдения бюджет на Фонд „Условия на труд”
Приоритетна област II. Превенция на професионалните рискове, в т.ч. и на новите и увеличаващи значението си рискове на работното място							
Разширяване ролята на социалния диалог за осигуряване на по-добра защита от рисковете на работното място							
23.	Подобряване ролята на социалния диалог на отраслово и браншово ниво	Периодично обсъждане в отрасловите/браншови съвети по условия на труд на проверки, анализи, доклади, отчети и препоръки по БЗР	Отраслови/браншови съвети по условия на труд	2018-2020 г.	Ефективно взаимодействие между социалните партньори на отраслово/браншово ниво	Изготвени протоколи от заседания на отраслови/браншови съвети по условия на труд	В рамките на утвърдените бюджети на съответните институции
24.	Укрепване и разширяване ролята на социалния диалог за повишаване на мотивацията за прилагане на законодателството по БЗР	Провеждане на обучение по безопасност и здраве при работа за представители на: КУТ/ГУТ, областните съвети по условия на	Социални партньори/ Фонд „Условия на труд”	2018-2020 г.	Повишаване на капацитета на социалните партньори на ниво предприятие за ефективно	Брой проведени семинари за обучение по БЗР	В рамките на утвърдения бюджет на Фонд „Условия на труд”

		труд, отрасловите (браншовите) съвети по условия на труд, работодателите и работодателски организации			прилагане на законодателството по БЗР		
		Провеждане на информационни кампании за превенция на професионалните рискове	Социални партньори/ Фонд „Условия на труд”	2018-2020 г.	Повишаване на осведомеността и мотивацията на работещите и на работодателите за изпълнение на законодателството по БЗР	Брой проведени информационни кампании	В рамките на утвърдения бюджет на Фонд „Условия на труд”
		Провеждане на заседания на социалните партньори /членовете на Комитета по условия на труд в регионалните лаборатории към ИАОС с цел предлагане на мерки за минимизиране и контрол на рисковете на работните места в регионалните лаборатории към ИАОС	ИАОС, КУТ	2018-2020 г.	Повишаване на културата по безопасност и ангажиране на ръководителите в дейностите по БЗР	Брой проведени заседания и одобрени протоколи	В рамките на утвърдените бюджети на съответните институции
25.	Развитие и усъвършенстване на извънсъдебни способности за уреждане на колективни трудови спорове.	Осигуряване на статистически данни за показатели на сектори, браншове, общини и предприятия във връзка с базата данни за колективни трудови договори (КТД)	ИА „ГИТ“	2018-2020 г.	Подпомагане дейността по уреждане на колективни трудови спорове.	Увеличен брой уредени извънсъдебни спорове	В рамките на утвърдения бюджет на ИА „ГИТ“

26.	Организиране на състезателен принцип на инициативи за отличаване на фирми с постижения в областта на БЗР в сектори с повишен трудов травматизъм – например в строителството	Избор на бранш/ отрасъл, в който ще се осъществи инициативата, на база повишен трудов травматизъм по данни за предходната година; Изработване на критерии, по които ще се оценяват фирмите в съответния сектор; Провеждане на преглед с оглед степента на покриване на критериите от отделните фирми класиране; Обявяване и отличаване по подходящ начин на фирмите с най-добри практики и постижения в областта на БЗР в съответния сектор, бранш, отрасъл за определен период	МТСП ИА "ГИТ" Социални партньори	2018г.	Насочване вниманието на всички заинтересувани страни към проблематиката, свързана с БЗР, в конкретен бранш, отрасъл; Подобряване дейностите по БЗР в предприятията и контрола по БЗР.; Стимулиране сътрудничеството между държавните институции и социалните партньори по отношение на БЗР; Намаляване на трудовия травматизам в съответния бранш или отрасъл	Участие на фирмите от съответния бранш/ отрасъл. Проведен преглед по БЗР от ИА ГИТ и информационна кампания. Промени в данните за трудовия травматизъм за периода, следващ провеждане на мероприятията.	В рамките на утвърдените бюджети на съответните институции
Разработване и прилагане на практически инструменти за контрол на професионалните рискове							
27.	Актуализация на указанията за провеждане на контролната дейност по прилагането на Регламенти REACH и CLP	Подобряване на взаимодействието между регионалните структури на МОСВ, МЗ и МТСП, в зависимост от тяхната функционална компетентност. Определяне на целевите групи, предмет на контрол	МОСВ/МЗ и ИА „ГИТ“	2018 г.	Подобряване качеството на контрола по REACH и CLP	Актуализирани указания за контрол	В рамките на утвърдените бюджети на съответните институции

		и приоритетите за контролна дейност и др.					
28.	Разработване на специализирана брошура/ръководство по безопасност и здраве при работа с химически вещества и реагенти/ пробовземане на водни проби от по-големи водоеми и чрез качване на височина.	Брошура/ръководство по безопасност и здраве при работа с химически вещества и реагенти/ пробовземане на водни проби от по-големи водоеми и чрез качване на височина.	ИАОС	2019 г.	Повишаване нивото на безопасността и културата по безопасност на работното място.	Разработена брошура/ръководство и запознаване на персонала с тях.	В рамките на утвърдените бюджети на съответните институции
29.	Ограничаване на риска от свързани с азбеста заболявания	Създаване на регистър на експонираните на азбест работещи на национално ниво	МЗ, НЦОЗА, РЗИ, ИА „ГИТ“, СТМ	2018-2020 г.	Данни за експонираните на азбест работещи	Работещ регистър	В рамките на утвърдените бюджети на съответните институции
		Дейности по подобряване на капацитета на специалистите по БЗР и на информираността населението относно риска за здравето при експозиция на азбест и разпознаването на азбест-съдържащи материали в бита и околната среда	НЦОЗА	2018-2020 г.	Подобрен капацитет на специалистите по БЗР за превенция на риска за здравето при експозиция на азбест. Подобрена информираност на населението.	Брой проведени обучения Брой обучителни материали Брой информационни материали	В рамките на утвърдения бюджет на НЦОЗА
		Координирани действия на контролните органи на МЗ и ИА „ГИТ“ по отношение на разрешения, деклариране и контрол на експозицията на азбест	РЗИ, ИА „ГИТ“	2018-2020 г.	Подобрен контрол върху изпълнение на законодателството, свързано с експозиция на азбест	Брой обхванати предприятия	В рамките на утвърдените бюджети на съответните институции

Повишаване на осведомеността и културата за превенция							
30.	Подобряване на информираността и компетентността на работещите за осигуряване на БЗР	- Организиране и провеждане на тематични курсове; - Разработване на учебителни материали; - Разпространение на примери за добра практика - подбор и разпространение на примери за добра практика от утвърдени европейски и други източници	НЦОЗА	2018-2020 г.	Повишена компетентност на работещите в областта на осигуряването на БЗР – медицински и немедицински специалисти, работодатели и мениджъри, работещи и техните представители – синдикати, КУТ и ГУТ	Брой проведени обучения Брой учебителни материали	В рамките на утвърдения бюджет на НЦОЗА
31.	Повишаване на компетентността на мениджърите и работещите за интегриране на системите за управление на здраве и безопасност при работа и стандартите по качеството	Разработване на учебителни материали и проведени обучения за интегриране на общи системи за управление	Социални партньори	2018-2020 г.	Повишена компетентност на отговорните лица за системите за управление по БЗР	Разработени наръчници и учебни материали. Проведени обучения	В рамките на утвърдените бюджети на съответните институции
32.	Провеждане на национални мероприятия в рамките на кампанията на ЕАБЗР „Здравословните работни места управляват опасните вещества“ 2018-2019 г.	Провеждане на национални мероприятия (конференции, семинари) за популяризиране на добри практики в осигуряване на БЗР при работа с опасни химични вещества.	МТСП/МЗ, социални партньори	Европейска седмица по БЗР – м. октомври 2018 г. и м. октомври 2019 г.	Представяне на информация за специфични рискове при работа с опасни химични вещества	Брой участници. Предоставени информационни и материали. Представени добри практики от предприятията	ЕА БЗР; МТСП
		Провеждане на националния етап на конкурса „Европейски		Ноември 2018 г.	Представяне на мерки и добри практики за	Номинирани 2 български предприятия за	

		награди за добри практики“.			осигуряване на БЗР при работа с химикали	участие в европейския етап от конкурса	
33.	Провеждане на национални мероприятия в рамките на кампанията на ЕАБЗР 2020-2021 г. „Здравословни работни места – превенция на мускулно-скелетните увреждания“	Провеждане на национални мероприятия (конференции, семинари) за популяризиране на добри практики в осигуряване на БЗР за уязвими групи работещи във връзка с основната тема на кампанията. Провеждане на националния етап на конкурса „Европейски награди за добри практики“	МТСП/МЗ, социални партньори	Европейска седмица по БЗР – м. октомври 2020 г. Ноември 2020 г.	Представяне на информация за специфични рискове и превенция на свързаните с работата мускулно-скелетни увреждания Представяне на мерки и добри практики за осигуряване на БЗР и превенция на свързаните с работата мускулно-скелетни увреждания	Брой участници. Предоставени информационни и материали. Представени добри практики от предприятията Номинирани 2 български предприятия за участие в европейския етап от конкурса	ЕА БЗР - НФТ
34.	Разпространение на рекламни и информационни материали чрез мрежата на Националната фокусна точка на ЕАБЗР	Разпространение на информационни материали на ЕАБЗР – резултати и доклади от паневропейски проучвания, ръководства за добри практики, инструменти за оценка на риска и др.	МТСП - мрежа на НФТ	2018-2020 г.	Предоставени информационни материали в печатен и електронен формат	Брой предоставени информационни и материали	ЕА БЗР - НФТ
35.	Провеждане на обучения за повишаване на	Разработване и реализиране на програми	МТСП, ИА „ГИТ“,	2018-2020 г.	Управление на рисковете от	Брой проведени	В рамките на утвърдените

	квалификацията в областта на аварийната безопасност	за квалификация, преквалификация и инструктажи на работниците и служителите, които осъществяват дейности с опасни вещества в предприятието	професионални организации		възникване на аварии и инциденти с опасни вещества	обучения	бюджети на съответните институции
36.	Провеждане на срещи и обучителни семинари в областта на опасните химични вещества за индустрията и за контролните органи на централно и регионално ниво	Изясняване на задълженията на фирмите - производители и потребители по веригата на доставки на ОХВ относно изпълнение на изискванията на законодателството по БЗР и Регламентите REACH ¹⁴ и CLP ¹⁵ Обмен на информация между инспекторите за текущото състояние на задължените лица по прилагане на законовите изисквания	МОСВ/ МТСП, МЗ, РИОСВ, ИА „ГИТ“, РЗИ, социални партньори	2018-2020 г.	Повишена информираност и компетентност, споделяне на добри практики за безопасното управление на химикалите	Брой проведени срещи и семинари	В рамките на утвърдените бюджети на съответните институции
Приоритетна област III. Превенция на свързаните с работата заболявания и трудовите злополуки							
37.	Осигуряване на здравно наблюдение в рискови сектори от икономиката	Диагностика на професионалните болести	Фонд „Условия на труд“/МЗ	2018-2020 г.	Клинично уточняване на диагнозата на заболявания със съмнение за професионален характер	Брой случаи	В рамките на утвърдения бюджет на Фонд „Условия на труд“

¹⁴ Регламент (ЕО) № 1907/2006 относно регистрацията, оценката, разрешаването и ограничаването на химикали

¹⁵ Регламент (ЕО) № 1272/2008 за класифицирането, етикетането и опаковането на вещества и смеси

38.	Рехабилитация и реинтеграция на работещите и пострадалите при трудови злополуки или професионални болести	Рехабилитация и реинтеграция на работещите и тези с намалена или трайна неработоспособност, поради трудови злополуки или професионални болести	НОИ	2018-2020 г.	Подобряване на професионалния и здравен статус на работещите	Брой работещи, преминали рехабилитация	В рамките на утвърдените бюджети
39.	Осигуряване на здравно наблюдение в сектор „Здравеопазване”	Идентифициране на основни рискови фактори за влошаване здравето и работоспособността при определени професионални групи в здравеопазването	НЦОЗА	2018-2019 г.	Ограничаване на рисковите фактори за здравето на работещите в сектор „Здравеопазване“	Проведено проучване Разработени препоръки за ограничаване на вредното действие на рискови фактори за влошаване на здравето на работещите в здравеопазването	В рамките на утвърдения бюджет на НЦОЗА
		Национално изследване на заболяемостта и отсъствията от работа вследствие на психосоциални рискове в сектор „Здравеопазване“	Социални партньори, МЗ, МТСП, НЦОЗА	2018-2020 г.	Ограничаване на рисковите фактори за здравето на работещите в сектор „Здравеопазване“	Проведено изследване Разработени препоръки за ограничаване на неблагоприятното въздействие на психосоциалните рискове	В рамките на утвърдения бюджет на Фонд „Условия на труд
		Национално изследване	Социални	2018-2020 г.	Ограничаване на	Проведено	В рамките на

		на заболяемостта и отсъствията от работа вследствие на психосоциални рискове в сектор „Образование“	партньори, МЗ, МТСП, НЦОЗА		рисковите фактори за здравето на работещите в сектор „Образование“	изследване Разработени препоръки за ограничаване на неблагоприятното въздействие на психосоциалните рискове	утвърдения бюджет на Фонд „Условия на труд
--	--	---	----------------------------	--	--	--	---

Списък на използваните съкращения

БАМИ	- Българската асоциация на металургичната индустрия
БКМ	- Българска браншова камара - машиностроене
БДС	- Брутна добавена стойност
БВП	- Брутен вътрешен продукт
БЗР	- Безопасност и здраве при работа
ГДПБЗН	- Главна дирекция „Пожарна безопасност и защита на населението“
ДАМТН	- Държавна агенция за метрологичен и технически надзор
ДВ	- Държавен вестник
ДНСК	- Дирекция за национален строителен контрол
ЕА БЗР	- Европейска агенция по безопасност и здраве при работа
ЕК	- Европейска комисия
ЕС	- Европейски съюз
ЕС-28	- 28-те държави-членки на ЕС
ЕСС 2010	- Европейска система от сметки 2010
ЗБУТ	- Здравословни и безопасни условия на труд
ЗДСл	- Закон за държавния служител
ЗЗБУТ	- Закон за здравословните и безопасни условия на труд
ЗНЗ	- Закон за насърчаване на заетостта
ИА „ГИТ“	- Изпълнителна агенция „Главна инспекция по труда“
ИАОС	- Изпълнителната агенция по околна среда
ИКТ	- Информационни и комуникационни технологии
КОС	- Контрол над общоопасните средства
КСО	- Кодекс за социално осигуряване
КТ	- Кодекс на труда
КУТ/ГУТ	- Комитети/групи по условия на труд
МВР	- Министерство на вътрешните работи
МЕ	- Министерство на енергетиката
МЗ	- Министерство на здравеопазването
МИ	- Министерство на икономиката
МО	- Министерство на отбраната
МОСВ	- Министерство на околната среда и водите
МРРБ	- Министерство на регионалното развитие и благоустройството
МСП	- Малки и средни предприятия
МТСП	- Министерство на труда и социалната политика
МТИТС	- Министерство на транспорта, информационните технологии и съобщенията
НОИ	- Национален осигурителен институт
НПБЗР	- Национална програма по безопасност и здраве при работа
НРС	- Наблюдение на работната сила
НСИ	- Национален статистически институт
НФ	- Национална федерация
НФТ	- Национална фокусна точка
НЦОЗА	- Национален център по обществено здраве и анализи
НЦРРЗ	- Национален център по радиобиология и радиационна защита
ОПРЧР	- Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“
ОХВ	- Опасни химични вещества
ПАМ	- Принудителни административни мерки
ПБЗ	- План за безопасност и здраве
ПБЗН	- Пожарна безопасност и защита на населението
РЗИ	- Регионална здравна инспекция
РИОСВ	- Регионална инспекция по околната среда и водите
СТМ	- Служба по трудова медицина
СФ	- Синдикална федерация

ТД на НАП
ТП на НОИ
ЦРЧРРИ
CLP

REACH

- Териториална дирекция на Национална агенция за приходите
- Териториални поделения на Националния осигурителен институт
 - Център за развитие на човешките ресурси и регионални инициативи
 - Регламент (ЕО) № 1272/2008 за класифицирането, етикетирването и опаковането на вещества и смеси
 - Регламент (ЕО) № 1907/2006 относно регистрацията, оценката, разрешаването и ограничаването на химикали